

Членов М. В.,

старший викладач спеціальної кафедри № 1
 Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України
 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СТРОКИ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ: ПОРЯДОК ОБЧИСЛЕННЯ ТА ПРОДОВЖЕННЯ

THE TERMS OF THE PRIVATE INVESTIGATIVE (DETECTIVE) PROCEDURES: THE ORDER OF CALCULATION AND PROLONGATION

Статтю присвячено дослідженню положень Кримінального процесуального кодексу України щодо строків негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні. Висвітлено проблеми правового регулювання строків проведення негласних слідчих (розшукових) дій та надано пропозиції щодо його удосконалення.

Ключові слова: кримінальні процесуальні строки, негласні слідчі дії, порядок продовження строків.

Статья посвящена исследованию положений Уголовного процессуального кодекса Украины относительно сроков негласных следственных (розыскных) действий в уголовном производстве. Освещены проблемы правового регулирования сроков проведения негласных следственных (розыскных) действий и даны предложения по его совершенствованию.

Ключевые слова: уголовные процессуальные сроки, негласные следственные действия, порядок продления сроков.

The article deals with the research of the principles Criminal Procedural Code of Ukraine concerning the terms of the private investigative (detective) procedures in the criminal proceeding. The problems of legal regulation of the terms of the conducting the private investigative (detective) procedures are analyzed and proposals for their improvement are given.

Key words: criminal procedural terms, private investigative procedures, order of extending terms.

Постановка проблеми. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ст. 3 Конституції України).

Процесуальні строки є однією з гарантій забезпечення конституційних прав і свобод людини (ст. ст. 28, 29, 30, 31, 32 Конституції України), які у передбачених законом випадках правомірно обмежуються, зокрема під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД). Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) закріплює строки та порядок проведення НСРД, який унеможливує свавільне обмеження конституційних прав особи, контроль за дотриманням якого покладено на слідчого суддю та прокурора. Глава 21 КПК визначає поняття, види, підстави, порядок та строки проведення НСРД. При цьому, окремі аспекти стосовно строків НСРД, порядку їх обчислення та продовження залишилися неврегульованими, або врегульовані не досить чітко й однозначно.

Актуальність дослідження пов'язана з тим, що норми КПК недостатньо чітко регламентують граничні строки проведення окремих НСРД, зокрема, які проводяться на підставі постанови слідчого, прокурора, що призводить до неоднакового їх обчислення та застосування на практиці. Наслідком цього є порушення конституційних прав і свобод громадян (перевищення строків правомірного обмеження цих прав) та визнання доказів, отриманих у результаті НСРД, недопустимими.

Стан дослідження. Питання правового регулювання та застосування інституту НСРД у кримінальному провадженні досліджували такі науковці, як

М. Й. Вільгушинський, М. Л. Грібов, С. О. Грищенко, О. В. Капліна, В. А. Колеснік, Г. Р. Крет, В. Т. Маляренко, Д. Й. Нікіфорчук, М. А. Погорецький, О. І. Полюхович, Є. Д. Скулиш, Р. М. Шехавцов, М. О. Шилін, О. Г. Шило, М. Є. Шумило, С. Б. Фомін, В. Г. Уваров та ін.

Окремі проблемні питання щодо строків НСРД та порядку їх продовження розглянуто Д. Б. Сергєєвою [1], О. О. Проценко [2], С. М. Ховавко [3]. Разом з тим, чимало проблемних аспектів щодо цього питання залишилися не розкритими, а комплексне дослідження строків НСРД та їх продовження не проводилось.

Метою статті є дослідження норм КПК, що регламентують строки, пов'язані з проведенням НСРД, суб'єктів, уповноважених встановлювати ці строки та порядок їх обчислення, виявлення недоліків правової регламентації, а також надання пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ч. 1 ст. 246 КПК негласні слідчі (розшукові) дії – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК [4]. Норми КПК щодо НСРД повинні застосовуватись з урахуванням практики ЄСПЛ та загальних засад кримінального провадження, однією з яких є розумність строків (ст. 28 КПК).

Строки проведення НСРД, а також порядок їх продовження, залежать від виду НСРД, а також від того, ким прийнято початкове рішення про їх проведення. Таке рішення слідчий, прокурор приймає у формі постанови, а слідчий суддя – у формі ухвали за результатами розгляду клопотання прокурора або

клопотання слідчого, погодженого з прокурором (ст. ст. 110, 246 КПК). З урахуванням цього, підстави проведення НСРД є:

– *ухвала слідчого судді* про дозвіл на проведення: 1) аудіо-, відео контролю особи (ст. 260 КПК), 2) накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК), 3) огляду і виїмки кореспонденції (ст. 262 КПК), 4) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК), 5) зняття інформації з електронних інформаційних систем (ч. 1 ст. 264 КПК), 6) обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК), 7) установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК), 8) спостереження за особою (ст. 269 КПК), 9) моніторингу банківських рахунків (ст. 269-1 КПК), 10) аудіо-, відеоконтролю місця (ст. 270 КПК), 11) негласного отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК);

– *постанова прокурора* про проведення: 1) контролю за вчиненням злочину (ст. 271 КПК), 2) виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК), 3) спостереження за річчю або місцем (ст. 269 КПК);

– *постанова слідчого, погоджена керівником органу досудового розслідування* про виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК);

– *постанова слідчого* про спостереження за річчю або місцем (ст. 269 КПК).

Д. Б. Сергеева слушно зазначає, що зміст ст. 246 КПК не відповідає її назві «підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій», що є суттєвим недоліком кримінального процесуального закону, оскільки строки проведення НСРД, а також порядок їх продовження, суб'єкти його ініціювання, зазначені у вказаній статті, повинні бути чітко визначені у законодавстві в окремих його нормах [1, с. 150]. Погоджуючись з цим, слід зазначити, що з точки зору законодавчої техніки розумним було б встановити у главі 21 КПК окрему норму, в якій встановити граничні строки НСРД, які проводяться на підставі ухвали слідчого судді, постанови слідчого, прокурора; загальні (максимальні) строки проведення певних НСРД у кримінальному провадженні; порядок обчислення строків НСРД; суб'єктів, уповноважених продовжувати строки НСРД; порядок продовження цих строків, суб'єктів його ініціювання.

Строки прийняття рішень щодо НСРД. Заслужує на увагу питання строку розгляду та погодження прокурором клопотання слідчого до слідчого судді про дозвіл на проведення НСРД, який у КПК не встановлений. Вважаємо це недоліком правової регламентації НСРД, оскільки у практичній діяльності інколи це призводить до необґрунтованого затягування з боку прокурора процедури погодження вказаного клопотання слідчого. Подібні ситуації є недопустимі, оскільки зволікання з проведенням НСРД може призвести до втрати доказів. Ця прогалина вирішена в Інструкції про організацію проведення негласних

слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, яка затверджена спільним наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерством фінансів України, Адміністрацією ДПС України та Міністерством юстиції України від 16.11.2012 (далі – Інструкція) [5], п. 2.4. якої закріплює строк розгляду прокурором клопотання слідчого «невідкладно з моменту надходження», а також встановлює письмову форму відмови шляхом прийняття постанови. Крім того, у пунктах 10.1 та 10.2 наказу Генеральної прокуратури України «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» від 19.12.2012 № 4гн [6] зазначено «невідкладно» вирішувати прокурором питання про погодження клопотань слідчих про проведення НСРД або про відмову в їх погодженні, про що виноситься письмова постанова з викладенням мотивів такого рішення.

На нашу думку, строк розгляду прокурором клопотання слідчого повинен бути закріплений у кримінальному процесуальному законі, у зв'язку з чим пропонується внести законодавчі зміни до ч. 3 ст. 246 КПК, якими після першого речення додати речення наступного змісту: «Розгляд та погодження прокурором клопотання слідчого про надання дозволу на проведення НСРД здійснюється невідкладно з моменту надходження. Відмова у погодженні клопотання приймається у формі постанови».

Відповідно до ч. 1 ст. 248 КПК слідчий суддя зобов'язаний розглянути клопотання про дозвіл на проведення НСРД протягом 6 годин з моменту його отримання. При цьому, у розділі 3 «Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про дозвіл на проведення негласних слідчих (розшукових) дій» (лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11.03.2014 № 101-323/0/4-14) зазначено, що перебіг строку «протягом шести годин» починається з моменту надходження до канцелярії відповідного апеляційного суду та реєстрації клопотання про дозвіл на проведення НСРД.

Суб'єкти, уповноважені встановлювати строки проведення НСРД. Згідно з ч. 1 ст. 113 КПК процесуальні строки – це встановлені законом або відповідно до нього прокурором, слідчим суддею або судом проміжки часу, у межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані (мають право) приймати процесуальні рішення чи вчиняти процесуальні дії. Аналогічні суб'єкти, уповноважені встановлювати процесуальні строки, зазначені у ст. 114 КПК. За результатом аналізу та зіставлення змісту статей 113, 114, 246 КПК можна зробити висновок, що суб'єктом, уповноваженим встановлювати процесуальні строки, зокрема строки, пов'язані з проведенням НСРД, є не тільки прокурор та слідчий суддя, а і слідчий. Наприклад, у клопотанні до слідчого судді, а також постанові про проведення НСРД – строк її проведення; у дорученні про проведення НСРД – періодичність (строки) складання протоколів уповноваженим оперативним підрозділом. На нашу думку, у ч. 1 ст. 113 та ч. 2 ст. 114 КПК

потрібно внести законодавчі зміни, доповнивши словом «слідчий», який також уповноважений встановлювати процесуальні строки, зокрема строки НСРД.

Строк дії процесуальних рішень про проведення НСРД. У рішенні про проведення НСРД обов'язково зазначається строк її проведення (ч. 5 ст. 246 КПК). Ця вимога пов'язана з тим, що обмеження конституційних прав під час НСРД, як вимушений, тимчасовий захід, повинно бути здійснено у межах строків (часових параметрів), визначених законом. У процесуальному рішенні слідчого, прокурора, слідчого судді, мотивуванню підлягає не тільки необхідність проведення певної НСРД, а й окремо строк її проведення, достатній для можливості досягнення її мети. У кожному конкретному випадку варто індивідуально підходити до вирішення питання про строки НСРД, протягом яких планується обмежити права людини. Строк встановлюється залежно від виду НСРД, необхідності отримання відомостей одразу чи протягом певного часу, у межах, визначених ст. ст. 246, 249 КПК. На користь встановлення конкретного строку потрібно навести певні аргументи, мотивувати такий строк у клопотанні, ухвалі, постанові. Строк НСРД повинен встановлюватись з урахуванням обґрунтованості необхідного періоду проведення (в ухвалі – ініціатором клопотання), фактичних обставин справи, ступеня тяжкості вчиненого злочину, особи підозрюваного, складності кримінального провадження і поведінки його учасників, способу здійснення слідчим, прокурором своїх повноважень, наданих раніше дозволів на проведення стосовно цієї ж особи НСРД й інших обставин, виходячи з вимог розумності (ст. 28, ч. 2 ст. 113 КПК) і дотримання балансу між забезпеченням мінімального втручання держави у приватне життя особи та досягненням мети НСРД в інтересах національної та громадської безпеки (у розумінні ст. 8 Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод).

У КПК граничний строк, який не може перевищувати два місяці, встановлений тільки до НСРД, які проводяться на підставі ухвали слідчого судді (ч. 1 ст. 249 КПК). Стаття 251 КПК серед вимог до постанови слідчого, прокурора передбачає наявність даних про початок та тривалість НСРД, але містить правову невизначеність, оскільки не регламентує граничний строк її проведення. При цьому ч. 2 ст. 113 КПК вказує, що будь-яка процесуальна дія має бути виконана не пізніше граничного строку, визначеного відповідним положенням КПК. Виникає питання: чи може слідчий або прокурор своєю постановою встановити строк, наприклад, проведення візуального спостереження за річчю або місцем (ч. 2 ст. 269 КПК) більш ніж на два місяці? З формальної сторони заборон до цього, начебто, немає. Однак, ст. 28 КПК вказує, що кожна процесуальна дія повинна бути виконана у розумні строки. Крім того, ст. 246 КПК передбачає порядок продовження строку проведення НСРД, розпочатих за рішенням слідчого, прокурора до 6, 12, 18 місяців. Відсутність у ст. 251 КПК встановленого законодавцем граничного строку дії постанови

слідчого, прокурора про проведення НСРД є недоліком правового регулювання, яке може призводити до неоднакового застосування норм глави 21 КПК, ухилення від необхідності продовження строків НСРД, а надалі до визнання отриманих доказів недопустимими. На нашу думку, граничний строк НСРД, здійснюваних на підставі постанови слідчого або прокурора, повинен бути встановлений законодавцем у ст. 251 КПК таким же, як і ухвали слідчого судді, тобто не може перевищувати два місяці. Запропоновані зміни будуть узгоджуватися з положеннями ч. 5 ст. 246 КПК про необхідність мотивованого продовження строків НСРД, розпочатих на підставі постанови слідчого, прокурора, вимогами про розумність строків та забезпечення відомчого контролю з боку керівника органу досудового розслідування.

Загальний строк проведення НСРД у кримінальному провадженні. Згідно з ч. 4 ст. 249 КПК загальний строк, протягом якого в одному кримінальному провадженні може тривати проведення НСРД, дозвіл на проведення якої дає слідчий суддя, не може перевищувати максимальні строки досудового розслідування, передбачені ст. 219 КПК. НСРД проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів. Згідно з чинною редакцією ст. 219 КПК строк досудового розслідування тяжких і особливо тяжких злочинів не може перевищувати 12 місяців. Тобто, загальний (максимальний) строк проведення НСРД щодо конкретного об'єкту (особи, місця, речі) на підставі ухвали слідчого судді не може перевищувати 12 місяців. Виключенням є установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК), яка може проводитись на підставі ухвали слідчого судді у будь-якому кримінальному провадженні, незалежно від ступеня тяжкості злочину. У зв'язку з цим загальний (максимальний) строк установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу у кримінальному провадженні щодо злочину невеликої або середньої тяжкості не може перевищувати 6 місяців, а щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину – не може перевищувати 12 місяців.

Недостатньо чітким для розуміння та практичного застосування є положення другого речення ч. 4 ст. 249 КПК: у разі проведення НСРД на підставі ухвали слідчого судді з метою встановлення місцезнаходження особи, яка переховується від органів досудового розслідування, слідчого судді чи суду, та оголошена у розшук, вона може тривати до встановлення місцезнаходження розшукуваної особи. Складається враження, що строк дії такої НСРД може перевищувати 12 місячний строк, проводиться до встановлення місцезнаходження підозрюваного, оголошеного у розшук. Також можна припустити, що така НСРД проводиться у зупиненому провадженні, оскільки її метою є отримання не доказів, а відомостей щодо місцезнаходження підозрюваного. Визначення моменту закінчення такої НСРД словосполученням «до встановлення місцезнаходження особи» містить правову невизначеність, оскільки не зрозуміло: НСРД завершується отриманням

відомостей про місцезнаходження підозрюваного або вона продовжується до моменту затримання підозрюваного, встановленого у певному місці. На жаль, чітких відповідей на ці питання КПК не містить.

Що стосується загального (максимального) строку проведення в одному кримінальному провадженні НСРД на підставі постанови слідчого або прокурора, відповідно до ч. 5 ст. 246 КПК, він не може перевищувати 18 місяців.

Обчислення загальних (максимальних) строків НСРД необхідно здійснювати по кожній з них окремо стосовно кожного об'єкта (особи, речі, місця).

Вищевказані строки проведення НСРД наведені відповідно до чинної редакції ст. 219 КПК, в якій строк досудового розслідування обчислюється з моменту повідомлення особі про підозру та чітко визначені – до 6 місяців щодо злочинів невеликої або середньої тяжкості, а також до 12 місяців щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Однак з 15.03.2018 набувають чинності зміни до ст. ст. 219, 295 КПК, внесені Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 року № 2147-VIII [7]. Цими змінами запроваджується новий порядок обліку строків досудового розслідування, який обчислюється з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань до дня звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження. При цьому, строк досудового розслідується складається з двох складових: 1) строку до повідомлення особі про підозру, який становить: а) щодо злочину невеликої або середньої тяжкості – 12 місяців з можливістю його неодноразового продовження на 6 місяців; б) щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину – 18 місяців з можливістю його неодноразового продовження на 12 місяців; 2) строку після повідомлення особі про підозру, який становить: а) до 6 місяців щодо злочинів невеликої або середньої тяжкості; б) до 12 місяців щодо тяжких або особливо тяжких злочинів. На відміну від чинної редакції ст. 219 КПК з чітко визначеними загальними (максимальними) строками досудового розслідування (6 або 12 місяців), нова редакція ст. ст. 219 КПК не містить чітко визначеного загального строку досудового розслідування, оскільки перша його складова (до повідомлення особі про підозру) може бути неодноразово продовжена.

Таким чином, маємо констатувати той факт, що з 15.03.2018 після набуття чинності нової редакції ст. 219 КПК, на яку міститься посилання у ч. 4 ст. 249 КПК, виникне проблема обчислення загальних строків проведення НСРД у кримінальному провадженні. Одним зі шляхів вирішення вказаної проблеми є внесення змін до ч. 4 ст. 249 КПК,

в якій словосполучення «не може перевищувати максимальні строки досудового розслідування, передбачені статтею 219 цього Кодексу» замінити словосполученням «не може перевищувати дванадцяти місяців». На наш погляд, відсутність чітко визначених строків проведення НСРД у кримінальному провадженні створює передумови до свавільного, необмеженого часовими рамками порушення конституційних прав і свобод громадян.

Обчислення строків НСРД. Згідно зі ст. 249 КПК строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення НСРД не може перевищувати 2 місяці. На нашу думку, з метою застосування однакового строку обмеження конституційних прав людини, у процесуальному рішенні слідчого, прокурора, слідчого судді про проведення НСРД строк повинен встановлюватись не у місяцях, а у днях (або добах, у КПК ці терміни є тотожними). За правилами обчислення строків місяцями (ч. 4 та ч. 5 ст. 115 КПК) двомісячний строк має різну тривалість у днях, у залежності від місяця, в якому прийнято рішення. НСРД, рівно як тримання під вартою та проведення стаціонарної психіатричної експертизи, безпосередньо пов'язана з обмеженням конституційних прав громадян, яке може тривати у нічний час, цілодобово, вихідні та святкові дні. Тому до НСРД не можна застосовувати передбачене ч. 5 ст. 115 КПК правило обчислення строку, за яким не береться до уваги той день, від якого починається строк. Обчислення строку НСРД днями дозволяє забезпечити однаковий граничний строк НСРД, який не може перевищувати 60 днів. У зв'язку з цим нами пропонується внести законодавчі зміни до ст. 249 КПК виклавши її в такій редакції: «строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії не може перевищувати 60 днів».

Крім зазначення строку проведення НСРД, у рішенні обов'язково повинен вказуватись початок його обліку, наприклад: «60 днів з моменту винесення» ухвали (постанови). Початком перебігу строку НСРД є день винесення ухвали слідчого судді, постанови прокурора, постанови слідчого, незалежно від часу складання. Однак, у випадках, коли постанова слідчого потребує погодження керівником органу досудового розслідування (ст. 272 КПК) або прокурором (у порядку ст. 250 КПК), початок перебігу строку її дії повинен обчислюватись з дати такого погодження.

При обчисленні строку НСРД у днях, проведення такої дії повинно бути закінчено о 24 годині останнього дня строку. Відповідно до ч. 5 ст. 249 КПК, перебіг строку НСРД може бути достроково припинено на підставі постанови прокурора (процесуального керівника), якщо відпала необхідність подальшого проведення цієї дії або він заборонив її подальше проведення (ч. 3 ст. 246 КПК).

З урахуванням вимог до обсягу наукової статті, інші проблемні питання щодо суб'єктів, уповноважених продовжувати строки проведення НСРД та порядку їх продовження будуть нами досліджено в окремій статті.

Висновки. Процесуальні строки проведення НСРД, чітка процесуальна регламентація порядку їх обчислення та продовження є однією з гарантій дотримання загальних засад кримінального судочинства, забезпечення конституційних прав і свобод людини.

Висвітлені проблемні питання правового регулювання строків НСРД вимагають подальшого ґрунтовного їх дослідження та наукових дискусій з метою пошуку оптимальних шляхів удосконалення КПК та забезпечення реального механізму гарантування державою прав людини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сергєєва Д. Б. Терміни провадження негласних слідчих (розшукових) дій за новим КПК України. Науковий вісник Херсонського державного університету 2013. Вип. 3. Т. 2. С. 149-152. URL: http://www.lj.kherson.ua/pravo03/part_2/44.pdf
2. Проценко О. О. Актуальні питання продовження, припинення та повідомлення особам, відносно яких проводилось спостереження за особою, річчю або місцем в кримінальному провадженні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2014. Вип. 9-1. С. 221-224. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_9-1_65
3. Ховавко С. М. Проблеми продовження строків проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2013. Вип. 4 (68). С. 340-346. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2013_4_49
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
5. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затверджена спільним наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерством фінансів України, Адміністрацією ДПС України та Міністерством юстиції України від 16 листопада 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1681/51. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>
6. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні: Наказ Генеральної прокуратури України від 19.12.2012 № 4гн. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id
7. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 року № 2147-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2147-19>